

**ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ З ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З АВІОНІКИ**

Анотація. У статті здійснюється дефінітивний аналіз з проблеми формування іншомовної професійно-комунікативної компетенції майбутніх авіаційних інженерів, а також уточнюється зміст понять «компетенція», «вміння», «кваліфікація» «професіоналізм», «іншомовна професійно-комунікативна компетенція».

Ключові слова: компетенція, вміння, кваліфікація, професіоналізм, іншомовної професійно-комунікативної компетенція.

Аннотация. В статье осуществляется дефинитивный анализ по проблеме формирования иноязычной профессионально-коммуникативной компетенции будущих авиационных инженеров, а также уточняется содержание понятий «компетенция», «умение», «квалификация» «профессионализм», «иноязычная профессионально-коммуникативная компетенция».

Ключевые слова: компетенция, умения, квалификация, профессионализм, иноязычная профессионально-коммуникативная компетенция.

Natalia Glushanytsia. Definitive analysis of the conceptual and categorial apparatus on the problem of the formation of a foreign language professional communication competence of future avionics bachelors. Summary. The article provides definitive analysis of the conceptual and categorial apparatus on the problem of the formation of a foreign language professional communication competence of future aviation engineers, and also determines the content of the

concepts of "competence," "skill," "qualifications" "professionalism," "foreign language professional and communicative competence."

Keywords: competence, ability, skill, professionalism, professional and foreign language communicative competence.

У сучасних умовах конкурентоздатність спеціаліста авіаційної сфери на ринку праці залежить від його здатності оволодівати новими технологіями, легко адаптуватись до змінних умов праці, професійно орієнтуватись в інформаційних потоках та користуватись іноземною мовою у фаховому спілкуванні. Існує гостра необхідність у нових кадрах, здатних компетентно, відповідально та якісно виконувати свої функціональні обов'язки. Гострою залишається проблема пошуку оптимальних шляхів підвищення професіоналізму фахівців авіаційної галузі до рівня, який відповідав би підвищеним вимогам сьогодення. Професійна діяльність авіатехніка є надзвичайно важливою та відповідальною, оскільки від його ставлення до своїх обов'язків залежить можливість підтримання льотної придатності, безпека польотів та їх регулярність. Для успішного виконання цих функцій йому необхідно постійно працювати над підвищенням рівня своїх професійних знань та умінь.

Метою даної статті є розкриття сутності понять «компетенція», «вміння», «кваліфікація» та «професіоналізм», здійснення порівняльного аналізу компонентів дефінітивного апарату з проблеми формування іншомовної професійно-комунікативної компетенції. Необхідність виконання такої роботи зумовлена тим, що на сторінках науково-педагогічних видань ведеться дискусія щодо співвідношення змісту даних понять. Учені нерідко ототожнюють їхній смисл, що не дозволяє чітко визначити їхньої семантики. Тому дане питання потребує подальшої теоретичної розробки.

Оскільки даний вид компетенції майбутнього фахівця формується в умовах освітньо-професійного середовища, звернемось до одного з ключових понять, яке допомагає з'ясувати особливість спрямованості цього середовища, тобто мова йтиме про «професіоналізм». Науковці по-різному

визначають зміст поняття «професіоналізм». Н.В.Бордовська, О.А.Дубасенюк, І.А.Зязюн, І.А.Зимня, Н.Ф. Єфремова, А.К.Маркова, А.О.Реан та О.М.Шиян вважають, що до складу професіоналізму входить компетентність. На думку А.К.Маркової, поняття «професіоналізм» - не лише володіння високим рівнем професійної діяльності, але й наявність бажання свідомо розвивати себе як професіонала, потребу в професійному самозбереженні. Професійне становлення охоплює досить тривалий період життя людини, приблизно 35-40 років. Тому, доречним є поділ його на етапи. А.К. Маркова виділяє 5 рівнів та 9 етапів становлення професіонала: *допрофесіоналізм* (етап первинного ознайомлення з професією); *професіоналізм* (включає 3 етапи: адаптація до професії, самоактуалізація в ній та вільне володіння професією); *суперпрофесіоналізм* (складається з 3 етапів: вільне володіння професією у формі творчості, оволодіння суміжними професіями, творче самопроекування себе як особистості); *непрофесіоналізм* (здійснення діяльності за професійно неправильними нормами на фоні деформації особистості); *післяпрофесіоналізм* (завершення професійної діяльності).

Деякі вчені використовують термін «професійна зрілість», що свідчить про динамізм та результативність процесу формування професіоналізму. Дж. Сьюпер визначає 5 основних етапів професійної зрілості: *ріст* – розвиток інтересів та здібностей (0-14 років); *дослідження* – апробація своїх сил (14-25 років); *утвердження* – професійна освіта та зміцнення своїх позицій у суспільстві (25-44 роки); *підтримка* – створення стабільного професійного положення (45-64 роки); *спад* – зниження професійної активності (65 років та старше). Ця періодизація отримала широке визнання за кордоном. Є.А. Климов, вітчизняний фахівець з психології праці, пропонує наступну професійно орієнтовану періодизацію: стадія *оптації* (12-17 років) – підготовка до свідомого вибору професії; *етап професійної підготовки* (15-23 роки) - оволодіння знаннями, уміннями та навичками професійної діяльності; *етап розвитку професіонала* (від 16-23 років до пенсійного віку)

– входження в систему міжособистісних стосунків у професійному колективі [8 с. 56-61]. Пізніше вчений дає більш детальну періодизацію професійного становлення особистості: *оптація* (період вибору професії в навчально-професійному закладі); *адаптація* (входження в професію та звикання до неї); *фаза інтерналу* (здобуття професійного досвіду); *майстерність* (кваліфіковане здійснення трудової діяльності); *фаза авторитету* (досягнення професіоналом високої кваліфікації); *наставництво* (передача професіоналом свого досвіду).

Проаналізувавши запропоновані різними вченими системи періодизації професійного становлення особистості, можна дійти висновку щодо подібності класифікацій, водночас вважаємо, що ядром становлення професіоналізму є фахова компетентність. Таке узагальнення є співзвучним з результатами дисертаційного дослідження Щербатюк Л.Б. Автор трактує поняття «професіоналізм» як інтегровану якість особистості, яка включає професійну компетентність, інженерний стиль мислення, професійну культуру та ставлення до професії. Професійну компетентність дослідниця визначає як сукупність знань, умінь, навичок, особистісних якостей інженера-механіка, необхідних для забезпечення ефективної діяльності.

В окремих дослідженнях (С. Воробей) професіоналізм розглядається як одна з ключових компетенцій [3].

Зміст поняття «професіоналізм» ототожнюється деякими вченими із змістом поняття «майстерність», інші розглядають його як певний рівень сформованої майстерності, уподібнюючи його до змісту понять «самоосвіта» та «самовиховання», «готовність» та «самовдосконалення». Професіоналізм визначається як набута під час навчання здатність до компетентного виконання трудових функцій, рівень майстерності та вправності у певному виді занять, відповідний рівню складності виконуваних завдань [7], [8].

Ступінь професіоналізму спеціаліста, на нашу думку, визначається його компетентністю. Компетентність як інтегральна характеристика особистості фахівця проявляється й оцінюється тільки в діяльності.

Компетентність – це динамічне поняття, тому її рівень може підвищуватись впродовж всієї професійної діяльності [10].

Зроблений вище аналіз дозволяє спроектувати зміст основних компонентів дефінітивного апарату професійно-комунікативної спрямованості на особливості фахової діяльності спеціаліста авіаційної галузі. На нашу думку, професіоналізм фахівця авіаційної галузі – це не тільки володіння ним певним обсягом знань і навичок, накопичення досвіду, але й вміння швидко приймати самостійні рішення в нестандартних ситуаціях, переконувати, відстоювати свою думку, нестандартно мислити й спілкуватися, впевненість у собі, розвиненість здібностей, глибокі знання, бажання постійно вдосконалювати та підвищувати свою кваліфікацію. Він формується послідовно та поступово. Можна багато знати та вміти, але не бути професіоналом. Є.Ф. Зеєр розглядає професіонала як спеціаліста, який оволодів високим рівнем професійної діяльності, свідомо змінює та розвиває себе при здійсненні трудової діяльності, робить свій індивідуальний творчий внесок у професійну діяльність, знайшов своє індивідуальне призначення, стимулює в суспільстві інтерес до результатів своєї діяльності та підвищує престиж своєї професії в суспільстві [5].

Ми вважаємо, що зміст поняття «професіоналізм» є ширшим за змістом поняття «компетентність», хоча вони мають багато спільного. На нашу думку, важливою складовою професіоналізму, зокрема авіатехніка, є іншомовна професійно-комунікативна компетенція. Для сфери технічного обслуговування повітряних суден властиве постійне оновлення техніки, роботи та часта поява нового обладнання. Оскільки більшість повітряних суден виробляється в англійських країнах, посібники з технічного обслуговування та ремонту цих суден теж публікуються англійською мовою. Тому вміння здійснювати професійне спілкування іноземною мовою дає авіатехніку можливість ефективно опрацьовувати зростаючий потік іноземної наукової інформації. Недостатня інформованість інженерного

працівника авіаційної галузі може призвести до його некомпетентності та технічної відсталості виробництва.

Дидактичним у смисловому відношенні до поняття «компетенція» є термін «уміння». Щербань П. М. розрізняє поняття «компетенція» і «вміння». Уміння – це дії особистості (doing) у специфічній ситуації, це прояв компетенції або здібності (a capability), або можливості здійснювати дії у специфічній ситуації. Слід зазначити, що лише вміння піддаються спостереженню, а компетенції (або гібітус як єдність компетенцій) – це характеристики, які можливо отримати зі спостережень за діями та вміннями суб'єктів. Таким чином, уміння – це компетенція в дії. Компетенція – це те, що породжує вміння, дії [11, с. 74].

С. Гончаренко визначає уміння як здатність належно виконувати певні дії, засновану на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Уміння передбачає використання раніше набутого досвіду, певних знань; без останніх немає умінь. Учений вважає процес утворення умінь складним процесом аналітико-синтетичної діяльності кори великих півкуль головного мозку, в ході якого створюються й закріплюються асоціації між завданням, необхідними для його виконання знаннями та застосуванням знань на практиці. Формування умінь проходить кілька стадій: ознайомлення з умінням та усвідомлення його смислу; початкове оволодіння умінням; самостійне й дедалі точніше виконання практичних завдань. Вивчення кожного навчального предмета, виконання вправ і самостійних робіт виробляє у студентів уміння застосовувати знання [6, с. 338].

Поняття «компетенція» на симпозіумі в Берні (1996) було віднесено В. Хутмахером до таких понять як «вміння», «компетентність», «здатність», «майстерність», зауважено, що поняття «компетенція» означає «знаю як», а не «знаю що». Він поділяє думку Н.Хомського, стверджуючи, що «вживання є компетенції в дії».

Поняття «компетентність» ототожнюються Б. Оскарссоном з поняттями «базова навичка» та «ключові кваліфікації». Вчений трактує

поняття «базові навички» як «особистісні й міжособистісні якості, здібності, навички і знання, які виражені в різних формах і різноманітних ситуаціях роботи та соціального життя» [15, с. 44]. Базові навички «розвиваються на додаток до специфічних професійних. Такі ключові компетентності включають, окрім іншого, здатність ефективної роботи в команді, планування, вирішення проблем, творчість, лідерство, підприємницька поведінка, організаційне бачення та комунікативні навички» [9, с. 42].

С. Гончаренко розрізняє поняття «кваліфікація» та «компетенція». Науковець визначає кваліфікацію як ступінь професійної підготовки працівника, наявність у нього знань, умінь і навичок, необхідних для виконання ним певного виду роботи. [6, с. 158]. Ключові кваліфікації — загальнопрофесійні знання, уміння й навички, а також здібності і якості особистості, необхідні для здійснення роботи з певної групи професії. Ключові компетенції — це процедурні знання й уміння (знання в дії), а також здатності, необхідні для успішної діяльності в конкретних професійно-педагогічних ситуаціях. Вони не є особистісними характеристиками суб'єктів діяльності, і цим принципово відрізняються від ключових кваліфікацій.

Кваліфікація - це рівень підготовленості, міра готовності до будь-якого виду праці. Кваліфікована праця вимагає спеціальної підготовки, наявності у працівника навичок, умінь та знань для виконання певних видів робіт. Персонал технічного обслуговування повітряних суден може мати різний ступінь підготовки, але він має обов'язково проходити кожні три роки курси підвищення кваліфікації (refresh course), які спрямовані на вдосконалення професійних знань, навичок і умінь. Технічна підготовка дозволить персоналу підтримувати повітряні судна в стані льотної готовності, усувати несправності. Авіаційна промисловість потерпає від нестачі кваліфікованих кадрів. У документі ІКАО 7192 – AN/857 зазначається, що на сьогоднішній день існує потреба в навчених (підготовлених) техніках з обслуговування повітряних суден, кваліфікованих для підписання свідоцтв про технічне обслуговування повітряних суден, на яких були проведені роботи, а також

для засвідчення льотної придатності повітряних суден та їх елементів, які пройшли капітальний ремонт або щойно були виготовлені.

У США існує одиниця виміру знань спеціаліста – період напіврозпаду компетентності. Це означає, що через певний проміжок часу після закінчення вищого навчального закладу одержані знання стають застарілими, потребують оновлення, тому що з'являється нова інформація. Рівень компетентності спеціаліста знижується на 50 % [4].

На початку ХХ ст. молодому спеціалісту одержаних знань у ВНЗ вистачало на 3–5 років. На думку С.Алексєєва, на сьогоднішній день цей період скорочується і становить 2,5–3 роки. [1, с. 43].

Якщо ж говорити про фахівців авіаційної галузі, то слід зазначити, що випускникам ВНЗ недостатньо знань, які вони здобули під час навчання, щоб ефективно працювати в цій сфері. Вони володіють теоретичними знаннями, але не завжди можуть застосувати їх на практиці. Президент та академік АПН України В.Г. Кремень вважає, що кожна людина повинна вміти застосувати нові знання у власній практичній діяльності [6].

Ми теж вважаємо, що самі знання, без певних навичок і умінь їх використання, не можуть підготувати студента до його майбутньої професійної діяльності в авіаційній сфері. На думку А.А. Вербицького, "...щоб бути теоретично й практично компетентним, студенту необхідно зробити подвійний перехід: від знака – до думки, а від думки – до вчинку, дії. Перехід від інформації до її використання опосередковується думкою, що і робить цю інформацію знанням" [2, с. 55].

Знання не можна отримати, вони здобуваються в процесі діяльності, на практиці. Тому, молоді спеціалісти накопичують, поповнюють та осучаснюють знання в процесі трудової діяльності шляхом підвищення кваліфікації. Однією з форм підвищення кваліфікації авіатехніка є стажування, яке проводиться за кордоном з метою вивчення нового типу літака. Українські авіакомпанії запрошують викладачів-інструкторів з Austrian Airlines Training Center для ознайомлення авіатехніків з основними

типами літаків. Отже, вміння користуватись англійською мовою є необхідним для фахівців авіаційної сфери, щоб працювати в іншомовному середовищі.

Аналіз дефінітивного апарату з проблеми формування іншомовної професійно-комунікативної компетенції (кваліфікація, компетентність, компетенція, професіоналізм, уміння) дозволив зробити таке визначення ключового поняття іншомовної професійно-комунікативної компетенції (ПКК): це сукупність знань, умінь зі спеціальності, готовність їх застосувати в практичній діяльності, вміння самостійно отримувати нові знання, формувати професійно значимі особистісні якості, здібності та досвід діяльності у відповідній сфері, а також комплекс знань, умінь, навичок, які дозволяють успішно використовувати іноземну мову як у професійній діяльності, так і для самоосвіти особистості, здатність і готовність здійснювати ефективну професійно спрямовану іншомовну комунікацію.

З комунікативною компетентністю пов'язується життєвий успіх та конкурентоспроможність особистості на сучасному ринку праці. Якість роботи авіатехніка залежить від рівня його професіоналізму. Ми вважаємо, що компетентність це не тільки вміння та готовність кваліфіковано та ефективно здійснювати професійну діяльність, але й наявність професійно важливих та особистісних якостей кваліфікованого працівника. Вона проявляється лише в діяльності і є складовою професіоналізму. Кваліфікація – це здатність працівника належним чином виконувати завдання відповідно до вимог, встановлених у межах конкретної професійної діяльності. Уміння – це здатність на належному рівні виконувати певні дії. Необхідним компонентом уміння є навички, які формуються методом багаторазового цілеспрямованого виконання вправ. На нашу думку, зміст поняття «компетентність» є ширшим ніж зміст поняття «кваліфікація», «знання», «уміння», «навички».

Отже, метою навчання студентів немовних спеціальностей іноземної мови у ВНЗ повинно стати формування у них професійної комунікативної

компетенції, що складається із загальних мовленнєвих навчальних умінь, мовних знань, соціолінгвістичної компетенції. Формування іншомовної професійно-комунікативної компетенції у майбутніх фахівців авіаційної сфери потрібно здійснювати поступово, студентів необхідно навчити користуватись іноземною мовою. Можна мати великий словниковий запас, бездоганно знати граматику, але не вміти спілкуватись, чітко висловити думку. Потрібно підготувати майбутніх фахівців, які б відповідали запитам сучасної авіаційної галузі.

Література

1. Алексеев С.В. Теория и методика эколого-педагогической подготовки учителя в системе последипломного образования / С.В.Алексеев. — С.Пб., 2001. — 205 с.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий. — Москва: Высш. шк. 1991. — 225 с.
3. Воробей С. Модель компетенций как элемент системы управления персоналом / С. Воробей // Новости турбизнеса. — 2007. — № 9. — С. 46-47.
4. Вульфсон Б.Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века / Б.Л. Вульфсон. — М.: Изд-во УРАО, 1999. — 208 с.
5. Зеер Э.Ф. Психология профессий. Учебное пособие / Э.Ф. Зеер.
6. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремень. — К.: Грамота, 2005. — 448с. — Бібліогр.: с.431.
7. Левитан К.М. Основы педагогической деонтологии / К.М. Левитан. — М.: Просвещение, 1995. — 191с.
8. Радул В.В. Соціальна зрілість вчителя / В.В. Радул. — Київ.: Вища шк., 1997. — 269с.
9. Оскарссон Б. Базовые навыки как обязательный компонент высококачественного профессионального образования / Оценка качества профессионального образования. Доклад 5 / Под общ. ред. В.И. Байденко, Дж. ван Зантворта, Европейский фонд подготовки кадров. Проект ДЕЛФИ. — М., 2001.
10. Основы андрагогики: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / И.А. Колесникова, А.Е. Марон, Е.И. Тонконогая и др.; Под ред. И.А. Колесниковой. М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 240 с.
11. Щербань П. М. Мистецтво управління – це передусім мистецтво бути чесним / Щербань П.М. // Освіта і управління. — 1998. — Т. 2 – № 4. — С. 83-90.

